

Senosios lietuviškosios knygos leidimo ir platinimo procesas niekad nebuvo gerai suvoktas be cenzūros taisyklių žinojimo. Jos akivaizdžiai parodo knygos kelią nuo autoriaus iki skaitytojo, autoriaus, leidėjo, spaustuvininko ir knygininko santykius su feodalinės valstybės sukurta viešosios minties kontrolės sistema, pažangiosios spaudos funkcionavimo visuomenėje kliūtis. Knygų cenzūra feodalinėje Lietuvoje žinoma tik bendrais bruožais. Iš esmės knygos mokslininkai jos netyrinėjo, nesurinko ir nepaskelbė šaltinių. Gal kiek plačiau cenzūros socialiniai aspektai atskleisti specialiaame „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ straipsnyje (V., 1966, t. 1, p. 299—300). Mažosios Lietuvos lietuviškųjų knygų cenzūra iš viso neliesta, nors šiose krašte iki 1800 m. buvo išspausdinta vos ne pusantro karto daugiau spaudinių lietuvių kalba negu visoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (atitinkamai 280 ir 209). Pateikiama publikacija siekiama bent iš dalies nurodytą spragą užpildyti.

Mažajoje Lietuvoje XVIII a. iš įvairių metu paskelbtų cenzūros įsakų, aplinkraščių, instrukcijų ir privilegijų visuotinio įstatymo galią turėjo du dokumentai. Vienas buvo 1749 m. įsakas „Edict wegen der wieder hergestellten Censur, derer in Königl. Landen heraukommenden Bücher und Schriften, wie auch wegen des Debits ärgerlicher Bücher, so ausserhalb Landes verlegt werden“, kitas — 1788 m. įsakas „Erneuertes Censur-Edict für die Preussischen Staaten exclusive Schlesiens“. Abu dokumentai buvo paskelbti Prūsijos sostinėje Berlyne, atskirais leidiniais išspausdinti ir išplatinti visu

svarbiausių Prūsijos karalystės administracinių-teritorinių padalinimų valdžios įstaigų. Šiame darbe naudojamos įsakų publikacijos, išspausdintos Rytų Prūsijos administracijos centre ir neoficialiojoje Mažosios Lietuvos sostinėje Karaliaučiuje karališkųjų spaustuvininkų J. L. Lestoko (1749 m. leidinio duomenyse jo pavardė neminama) ir G. L. Hartungo (1788).

Cenzūros taisyklės tiesiogiai atspindi Prūsijos valstybės esmę. Jos primena ne valstybinį įstatymą, o karinį statutą arba biurokratinę instrukciją, iki smulkmenų numatančią priemones su valdančiųjų sluoksnių oficialiąja nuomone prasilenkiančiai minčiai suvaržyti. Dokumentų autoriai, kaip įsitikinsime, labiausiai rūpinosi monarchų dinastijos ir baudžiavinės valstybės ramsčio — viešpataujančios religijos — interesais, mažiausiai — visuomenės dorove bei švietimu.

Įsakų originalai vokiečių kalba saugomi LTSR valstybinėje respublikinėje bibliotekoje. Lietuvių kalba jie greičiausiai nebuvo išleisti. Skelbdami įsakų vertimus lietuvių kalba, publikacijos autoriai tikisi pirmiausia pasitarnauti knygotyros ir literatūros mokslui. Žinios apie cenzūrą eiliniam skaitytojui padės aiškiau suvokti tą prieštaringą epochą, kuri lietuvių kultūrai davė pirmą pasaulietinę lietuvišką knygą — Ezopo pasakėčių vertimą (1706), F. V. Hako (1730), Pil. ir Pov. Ruičių (1747) kalbotyros veikalus, aplinkybes, kuriomis kūrė K. Donelaitis, K. Milkus, dirbo vokiečių lituanistas G. Ostermejeris, kiti mažiau žinomi ir tiesiog eiliniai lietuvių spaudos žodžio veikėjai.

**ĮSAKAS DEL CENZŪROS ATNAUJINIMO KNYGOMS IR RASTAMS,
ISEINANTIEMS KARALIAUS ŽEMĖSE, TAIP PAT DEL PIKTINANČIŲ
KNYGIŲ, ISLEIDIAMŲ USSIENYJE, PARDAVINEJIMO**

Berlynas, 1749 m. gegužės 11 d.

Karaliaučius, išspausdinta Karališkoje Prūsijos rūmų ir akademijos knygų spaustuviėje

Mes, Frydrichas iš dievo malonės, karalius Prūsų žemėje, Brandenburgo markgrafas, Šventosios Romos karalystės vyriausiasis kamėiras ir kurfiurstas, vienintelis ir aukščiausiasis Silezijos hercogas, Oranijos, Noišatelio ir Valanzeno vienvaldis princas, taip pat Glaco grafystės, Gelderno, Magdeburgo, Klėvės, Julicho, Bergo, Stetino, Pomeranijos, Kašubų ir Vendų, Meklenburgo ir Groseno hercogas, Niurnbergo burggrafas, Halberštato, Ostfryzlando ir Merso kunigaikštis, Hohencolerno ir Rupino grafas, Marko, Ravensbergo, Hohenštaino, Teklenburgo, Sverino, Luigeno, Biūreno ir Lerdamo grafas, Ravenštaino, Rostoko, Stargardo, Lauenburgo, Biutovo, Urlano ir Bredos valdovas ir t. t.

Skelbiame ir liepiame žinoti:

Sužinoję su didžiausiu nepsąjtenkinimu, kad Mūsų žemėse rašomos, spausdinamos ir pardavinėjamos įvairios nepadorios knygos bei raštai, puolantys religiją ir dorovę, kad pašalintumėm šį savivaliavimą ir iš to kylančias blogas pasekmes. Mes maloningai liepiame atnaujinti kurį laiką jau nebeveikiančią knygų cenzūrą ir tam įsteigti Mūsų dabartinėje rezidencijoje komisiją, kurios cenzūrai ir aprobacijai be mokesčio būtų siunčiamos visos knygos ir raštai, sukuriami ir spausdinami Mūsų žemėse, arba kuriuos Mūsų valdiniai ketina išleisti už krašto ribų. Be jų leidimo nieko neturi būti spausdinama ir leidžiama. Į šią komisiją Mes paskyrėme keturis nembra (lot. nariai — aut.) ir kiekvienam iš jų pavadėme tam tikros rūšies raštų cenzūrą, o būtent iš teisės srities — Mūsų slaptajam Tribunolo tarėjui Buchholciui, istorijos dalykus — prancūzų pamokslui inkuui ir konsistorijai tarėjui Pelutjė, filosofinius raštus — bažnyčios tarėjui ir pamokslui inkuui dr. Elsneriui ir teologijos dalykus — probstui ir konsistoriniam tarėjui Ziusmilchui. Čia pat išleidžiame potvarkį, kad visi Mūsų žemių knyginininkai ir leidėjai nieko neimtų leidimui ir spausdi imui be tokios rūšies literatūrai paskirto cenzoriaus raštiškos aprobacijos; tarp kitko, autorius ir leidėjas turi pristatyti vieną egzempliorių cenzoriui už jo vargą.

Bet ši cenzūra, taip pat ir šis įsakas negalioja:

1. Toms knygoms ir raštams, kuriuos spausdinti pristato Mūsų Mokslų akademija.
2. Tiems kūrii ams, knygoms bei kitokiems raštams, kurie parengiami ir spausdinami Mūsų universitetuose, kadangi ten cenzūrą perima patys fakultetai ir turi už tai atsakyti.
3. Toms knygoms ir raštams, kurie nagrinėja Vokiečių Imperijos, taip pat Mūsų dinastijos Statum publicum (lot. viešoji padėtis — aut.) ir Mūsų žemių teisę ir kuriomis ne mažiau suinteresuotos užsienio valstybės ir Imperijos luomai, neišskiriant ir tų (raštų), kurie parengti mūsų universitetuose turi būti siunčiami aprobacijai į Mūsų užsienio reikalų departamentą.
4. Grynajai carmina (lot. poezija — aut.), sukuriamai ne universitetuose, kurių cenzūra kiekvienoje provincijoje perduodama krašto vyriausbei ar vietinei savivaldybei.

Be to, kiekviena atskirai ir visos Mūsų žemėse išleidžiamos knygos ir raštai, kad ir kokiais pavadinimais jie būtų, turi pereiti cenzūrą kaip numatyta, ir visi knyginininkai ir leidėjai bus baudžiami 100 reicho talerių pinigine bauda, jei leis knygas, cenzūros

nepatikrintas ir neapbruotas, kartu jiems draudžiama pardavinėti skandalingas ir nepadorias knygas, parašytas ir išleistas už šalies ribų. Ir jeigu jie priesaika nesugebės įrodyti, jog nežinoję, kad jų pardavinėjamos knygos yra kas nors prieš religiją ar dorus papročius, jie bus baudžiami kaskart 10 reicho talerių pinigine bauda.

Tuo Mes įsakome Mūsų valdžios įstaigoms, kraštų kolegijoms ir ypač Officio Fiscii (lot. valstybės išdas — aut.) klusniai, rimtai ir prideramai laikytis šio įsako, juo vadovautis ir tučiuojau taikyti jį tiems, kurie jį laužo.

Raštiškai patvirtinta Mūsų pačių savarankiškiausiu parašu ir prispaustu karališkuoju antspaudu. Duota Berlyne, 1749 m. gegužės 11 d.

Frydrichas

ATNAUJINTAS ĮSAKAS DĖL CENZūros PROSIJOS VALSTYBEI, ISSKYRUS SILEZIJA

Berlynas, 1788-ųjų gruodžio 19 d.

Karaliaučius, išspausdinta pas G. L. Hartungą, karališkąjį Prūsijos rūmų spaustuvininką ir knygininką

Mes, Frydrichas Vilhelmas iš dievo malonės, Prūsijos karalius ir t. t.

Skelbiame ir liepiame visiems:

Nors Mes visiškai įsitikinę, kad santūri, tinkamai sutvarkyta spaudos laisvė visuokriopai naudinga, nes skatina mokslų bei visuomenei reikalingų žinių plitimą, ir todėl esame pasiryžę ją Mūsų valstybėje kiek galint labiau remti, tačiau patyrimas vis dėlto parodė, kokių žalingų pasekmių sukelia visiškas spaudos nevaržymas ir kaip dažnai, ypač populiariuose raštuose, ją piktam panaudoja lengvabūdiški ar net piktavališki rašytojai, gudriai klaidindami žmones svarbiausiose jų gyvenimo reikaluose ir tuo darydami žalą visuomenei, griaudami dorovę nepadoriais vaidais ir viliojančiu nedorybės aprašymu, kandžiai išjuokdami ir pikta priekaištaudami valstybės įstaigoms ir potvarkiams, tuo sukeldami ir palaikydami nerimą bei nepasitenkinimą kai kurių neapsišvietusių žmonių protuose. Spauda iki šiol piktnaudžiavo taip pat patenkindama žemas asmenines aistras, šmeižtą, kerštingumą, ir tas drumsčia dorų ir tikrų piliečių ramybę bei žeidžia jų pagarbą visuomenei.

O dabar, kol rešinėjimas bus ne tik tų žmonių rankose, kuriems tikrai rūpi tiesos ieškojimas, tyrinėjimas, skelbimas ir skleidimas, bet ir daugumos tų, kurie jį laiko pelningu amatu, tenkinančiu pasipelnymo aistrą, ir siekia kitokių tikslų, tol šis amatas negali visiškai apsieiti be viešosios priežiūros ir valstybės vadovavimo. Apsaugant nuo susirūpinimą keliančių piktnaudžiavimų, — o tokie piktnaudžiavimai labai sukustėjo ir sustiprėjo mūsų amžiuje — Mums pasirodė būtina dar kartą peržiūrėti iki šiol Mūsų valdosa paskelbtus cenzūros įstatymus, ir ypač 1749 m. gegužės mėn. 11 d. įsaką, bei 1772 m. birželio mėn. 1 dienos aplinkraščių, juos atnaujinti, ir, kur reikia, išsamiau patikrinti ir sujungti į šį visuotinį įsaką dėl cenzūros.

Taigi Mes norime ir įsakome:

I

Kad visos be išimties Mūsų žemės išeinančios knygos ir raštai būtų pateikti toliau nustatytai cenzūrai dėl leidimo spausdinti ir kad be jos leidimo jie neturi būti nei spausdinami, nei viešai ar slapta pardavinėjami.

II

Cenzūros reikalus jokiū būdu nėra trukdyti padoriam, rimtam, kukliam tiesos tyrinėjimui ar šiaip kaip nors be reikalo ir įkyrjai varžyti rašytojus, o užkirsti kelią visų pirma tam, kas yra prieš bendriausius religijos pagrindus, prieš valstybę, prieš dorovę bei pilietinę tvarką arba turi tikslą įžeisti asmens garbę ir kitų gerą vardą.

III

1. Tuo Mes pavedame visų Mūsų žemėse išeinančių teologinių ir filosofinių raštų cenzūrą Kūrmarkoje (Churmark) Mūsų čionykštei Vyriausiajai komisijai, o kitose provincijose — tų provincijų konsistorijoms, sujungtoms su kraštų vyriausybėmis.

2. Juridiniai ar apskritai visi su teise susiję raštai turi būti cenzūros tinkrinami Berlyne, parašyti Mitelmarkoje (Mittelmark) ir Ukermarkoje (Uckermark) — aukščiausiam teisme, o kitose provincijose juos turi tikrinti provincijų vyriausybės ir žemių juridinės kolegijos.

3. Knygos ir raštai iš medicinos ir chirurgijos lieka pavaldūs provincijų ypatingoms medikų-chirurgų kolegijoms, o kur jų nėra — Mūsų vietinės aukščiausiosios medicinos kolegijos cenzūrai.

4. Visos knygos ir raštai apie Vokiečių Imperijos ir Mūsų dinastijos Statum publicum (lot. viešoji padėtis — aut.) ir Mūsų kraštų teisę, taip pat tie, kuriuose kalbama apie užsienio valstybių ir Vokiečių imperijos luomų teises, bei visi raštai, susiję su imperijos ir jos žemių istorija, leidžiami Mūsų krašte, kad ir kur jie būtų spausdinami, visi jie kiekvieną kartą be išimties turi būti pateikiami cenzoriams, kuriuos skiria Mūsų užsienio reikalų departamentas.

5. Mšraus turinio savaitraščiai ir mėnesiniai žurnalai, mokslis iai laikraščiai, straipsniai iš ekonomikos, romanai, pjesės ir kiti nedideli raštai, kurie savo turiniu nepriklauso vienai iš minėtų rūšių, turi būti tikrinami universitetų cenzūros, o kur nėra universiteto — provincijų žemės juridinės kolegijos cenzūros.

6. Proginų eilėraščių ir raštų, mokyklų programų ir kitų tam tikrų šios rūšies nedidelių leidinių cenzūra tose vietose, kur nėra universiteto, perduodama spausdinimo vietos savivaldybei.

7. Politinių laikraščių cenzūrą Berlyne vykdo užsienio departamento paskirtas cenzorius, o provincijose — kraštų kolegijos, kurioms cenzūra buvo pavesta jau ir anksčiau.

IV

Išimtyis iš šio potvarkio numatomos tik tokios:

1. Nuo bet kokios cenzūros atleidžiamos knygos ir raštai, kuriuos spausdinti pateikia čionykštė Mokslų Akademija arba atskiri tikrieji jos nariai bei su akademija susijusios Medikų-chirurgų kolegijos nariai, jeigu jie nagrinėja tos srities, kuriai jie paskirti, dalykus, arba medicinos ir chirurgijos klausimus, nurodant jų pavadinimą ir pobūdį. Tačiau kas dėl akademijos rengiamo įsakų rinki io, tai tegu liks ir toliau galioti jau iki šiol veikę potvarkiai.

2. Knygų ir raštų, kuriamų ir spausdinamų Mūsų universitetuose, cenzūrą atlieka tas fakultetas, kuriame jie rengiami. Tačiau čia išimtį sudaro § III 4 straipsnis dėl konkrečių raštų, liečiančių valstybės teisę ir politinę istoriją, kurie turi būti pateikiami Mūsų užsienio reikalų departamento cenzūrai, netgi jei jie parašyti universiteto profesorių ar kitų jo narių.

V

Raštus, priklausančius vienai tų rūšių, kurių cenzūrą anksčiau nurodyta tvarka pavesta išitsai kolegijai, spauštuvininkas ar leidėjas turi pateikti kolegijos prezidentui arba viršininkui. Sis gali iš karto duoti leidimą spausdinti, jei kūrinio tema ir turinys jam nekelia abejonų, jei minčių reiškinas aiškus, jei jam nekyla abejonų dėl autoriaus pažirų ir patikimumo arba dėl pasirinkto griežtai mokslis io dėstymo metodo, suprantamo tik išmanantiems tą dalyką.

Tačiau jei cenzoriui kyla kokių abejonų ar šiaip pasirodo, jog reikia griežčiau patikrinti turinį, jis turi tam tikslui neatidėliodamas įteikti rankraščių vienam iš kolegijos narių.

Jei šis neprieštarausja kūri io paskelbimui, jis turi apie tai pranešti prezidentui, kuris, jei sutinka su ypatingojo cenzoriaus nuomone, taipogi tučtuojau, be tolesnio vilkinimo, duoda leidimą spausdinti. Tačiau jei ypatingajam cenzoriui visas kūriny s apskritai ar atskiros jo dalys sukelia abejonų dėl jo spausdinimo ir išleidimo, kurių negalima vienap ar kitaip išspręsti pagal aplinkybes derybų keliu su autoriumi, jis turi apie jį numatyta tvarka pranešti kitame kolegijos susirinkime, o kolegija turi nuspręsti, ar toks kūriny s leistinas spausdinti, ar turi būti atmestas.

Tarp kitko, kolegijų prezidentai ir viršininkai turi atkreipti rimtą dėmesį į tai, kad jų vadovaujama knygu cenzūra dėl cenzorių aplaidumo, lėtumo ar perdėto atsargumo nesulaikytų be reikalo knygu išleidimo ir kad be svarbių priežasčių nebūtų trukdoma ar nutraukiama greita ir gyva, valstybei naudinga knygu spausdinimo ir prekybos veikla. Spauštuvininkai ir leidėjai privalo iš savo pusės irgi rūpintis tuo, kad cenzūrai būtų pateikiami tik perskaitomi rankraščiai. Tarp kitko, nors kai kuriems kūriniams ir daromą tokia nuolaida, kad jų rankraščiai gali būti pateikiami cenzūrai atskirais lankais, kai jie, sakysim, dėl artėjančios mugės ar panašių priežasčių spausdinami pirmiausia ir anksčiau už kitus, tai tokiu atveju cenzoriui su kiekvienu kitu lanku turi būti pateikiami visi ankstesnieji jau atspausdinti lankai. O jis turi kiekvieną toki atskirą lanką pažymėti leidimu spausdinti, kad kiek galima būtų išvengta intarpų ir savavališkų pakeitimų po cenzūros.

VI

Rašytojas arba leidėjas, kuris nenurimsta, negavęs leidimo spausdinti, arba nesutinka su cenzūros įstaigų potvarkiais, gali su deramu kuklumu paduoti skundą, pridėdamas atmetą rankraščių ir rezoliuciją, dėl kurios jis skundžiasi:

- a) prieš krašto juridinę kolegiją ar konsistoriją — jungtiniam juridiam departamentui;
- b) prieš provincijų medicinos kolegijas — Aukščiausiasias medicinos kolegijas, o prieš šią — Generāliniam direktoriui;
- c) prieš cenzorių politikos istorijos klausimais — Užsienio reikalų departamentui;
- d) prieš savivaldybę — aukščiausiai stovinčiai krašto vyriausybei.

Po to šios aukščiausios instancijos, reikalui esant, gavusios žinių iš žemesnių įstaigų, turi nuspręsti, ar palikti potvarkį be pakeitimų, ar vis dėlto leisti spausdinti cenzūros atmetą kūrinį.

Tačiau kol sprendimo nėra, leidėjas ir spauštuvininkas turi susilaikyti nuo spausdinimo.

VII

Leidėjas ar spausdintuvininkas, kuris kaip pridera pateikė cenzūrai kūrinių ir gavo leidimą jį spausdinti, toliau atleidžiamas nuo atsakomybės dėl jo turinio. Tačiau autoriumi toks visiškai atleidimas negali galioti, jei paaiškėtų, kad jis sugebėjo apeiti cenzorių, apgauti jo atidumą, gudrumu išvilioti leidimą spausdinti. Tada jis kaip anksčiau lieka atsakingas, ypač dėl tam tikrų neleistinių vietų, pasitaikančių plačios apimties kūrinyje. Jei tokiu atveju autorius nenurodytas, leidėjas privalo jį nurodyti, o jei jis to negali ar nenori, turi vietoj jo prisiimti visą atsakomybę ir susitaikyti su tuo, kad jo neklusnumas ir neatsargumas baudžiamas ta bausme, kurios užsitarnautų autorius.

Beje, savaime aišku, kad jeigu kūrinyje pasitaiko vietų, dėl kurių save įžeistu laiko privatus asmuo, autoriaus ir leidėjo atžvilgiu jo teisės išlieka, nepaisant to, kad kūrinyje praėjo cenzūrą ir gavo leidimą spausdinti.

VIII

Kai dėl bausmių, skiriamų pažeidus šį įstatymą, nustatome:

1. Kad kiekvienas knygų spausdintuvininkas ir leidėjas, kuris spausdina kokį nors kūrinių, prieš tai nesikreipęs dėl teisėto leidimo ir jo negavęs, jau vien dėl to baudžiamas pinigine bauda nuo 5 iki 50 reicho talerių, tarp kitko, net neatsižvelgiant į turinį.

2. Jeigu, be to, dar paaiškėja, kad pats rašto turinys yra neleistinas ir baustinas ir kad, jei jis būtų buvęs pateiktas cenzūrai, tai nebūtų buvę leista jį spausdinti, visas leidimas turi būti konfiskuotas ir sunaikintas. Be viso to, spausdintuvininkas baudžiamas pinigine bauda, kuri dukart didesnė už jo uždirbtą sumą, o vietinis leidėjas, ėmęsis spausdinimo savo sąskaita, pinigine bauda, sudarančia dvigubą viso leidimo kainą, kurią nustato žinovas.

3. Jei tokį nusizengimą padaro užsienio leidėjo vietis spausdintuvininkas, tai jis pats turi atlikti tam svetimam leidėjui nustatytą bausmę.

4. Jei paaiškėja, kad vietis ir leidėjas ir spausdintuvininkas pakartotinai leidžia ir spausdina neleistino turinio kūrinius, apeidamas nustatytą cenzūrą, jis, šioms aplinkybėms esant, vietoj II paragrafo nustatytos piniginės baudos baudžiamas privilegijos ir leidimo toliau užsiiminėti savo amatu atėmimu, arba, jei tai būtų pats autorius, kuris rūpinasi savo kūrinių leidimu, tai jis baudžiamas uždarymu į kalėjimą arba tvirtovę.

5. Leidėjas, kuris knygos, išleistos apeinant cenzūrą, antraštiniame lape nurodo savo vardo, nurodo klaidingą arba nutyli tikrąją spausdintuvininko vietą, kelia įtarimą, kad jis žinojo apie tokios knygos nusikalstamą turinį, ir jei šis įtarimas tiriant negali būti visiškai atmestas, tai, be bausmės už cenzūros įstatymų nesilaikymą, jis dar turi būti laikomas autoriaus nusizengimo bendriu inku.

6. Jei rankraštis, praėjęs cenzūrą, papildomas ar kaip nors pakeičiamas, leidėjas ar spausdintuvininkas privalo jį vėl pateikti cenzūrai. Jei to nepadaro arba jei nesilaikoma cenzūros nurodymų, tai laikoma, lyg kūrinyje visai nebūtų buvęs pateiktas cenzūrai. Ir priešingai, jei rašytojas pats atnešė cenzūrai savo rankraštį, o po apbraičių jį atsėmė ir tik tada įteikė spausdintuvininkui ir jei išaiškėja, kad išspausdintame kūrinyje yra neleistinių vietų, dėl kurių cenzorius, kaip reikalauja jo pareiga, garantuoja, kad rankraštyje jų nebuvo, turi būti kaskart nuodugnai ištiriami, kieno tai darbas, kad kūrinyje atsirado tokie intarpai. Ir tas, kas dėl to kaltas, turi būti griežtai baudžiamas, vadovaujantis šiuo įsaku.

IX

Kai dėl cenzorių atlyginimo už jų vargą, tai tegu taip ir lieka, kad šie, be patikrinto kūrinio vieno egzemplioriaus, dar gautų iš leidėjo du grašius už kiekvieną išspausdintą lanką, neatsižvelgiant į jo apimtį.

X

Ir toliau, kai dėl kitur išspausdintų kūrinių, tai vietiniai knyginkai jokių būdu neturi imtis jų pardavinėjimo, tuo labiau viešo ar slapto, jei šios knygos nusizengia 2 § nustatytomis pagrindinėmis taisyklėmis, ir šiose žemėse jų nebūtų leidžiama spausdinti.

Tačiau taip įvykus dėl jų nežinojimo arba kilus abejonėms, jie vos tik išsiaiškinę, kad knygos turinys prieštarauja įstatymui, privalo nutraukti prekybą ir pranešti apie tai kompetentingai cenzūros įstaigai, tiksliai nurodydami visus dar esamus egzempliorius.

Jei cenzūros įstaiga kyla abejonių, ar leisti tolesnį pardavimą, ji turi pasirūpinti tuo, kad visa šių egzempliorių atsarga būtų arba konfiskuota, knygų platintojui atlyginant jo patirtus nuostolius, arba tučtuojau išgabenta už valstybės sienos. Jei vietinis knyginkas gali būti pakaltinamas tuo, kad jam buvo žinomas pardavimui paimto kūrinio nusikalstamas turinys ir kad jis, nepaisydamas to, viešai ar slapta ir toliau juo prekiaavo, pagal 8 § II straipsnį jam taikomos bausmės, tolygios atimtų egzempliorių skaičiui, taip pat pagal aplinkybes jam taikomas straipsnis dėl privilegijos atėmimo.

Jei negali būti tiksliai iširta, tačiau vietinio knyginko nusikalstamumas matyti iš aplinkybių, šiam, be turimų egzempliorių konfiskavimo, turi būti paskirta piniginė bausda nuo 10 iki 50 reichs talerių, atsižvelgiant į kaltės laipsnį.

Ir pagaliau, jei vietinis leidėjas, kad išvengtų čionykštės cenzūros, pats ėmėsi tokio neleistino kūrinio spausdinimo užsienyje, jis turi būti baudžiamas lygiai taip pat, kaip kad jei būtų spausdinęs jį krašto viduje be cenzūros leidimo.

XI

Kai tik cenzūrą vykdančios įstaigos vienaip ar kitaip sužino apie knygas, kurių pardavinėjimas šiose žemėse yra neleistinas, remiantis 2 straipsniu, visai nesvarbu, ar jos būtų išspausdintos krašto viduje, ar už jo ribų, jos turi teisę uždrausti šių knygų tolesnį pardavimą, išleidžiant visiems knyginkams skirtą aplinkraščių. Po to visi knyginkai, kad išvengtų anksčiau išdėstytuose paragrafuose nustatytų bausmių, turėtų visiškai susilaikyti nuo tolesnio tokių draudžiamų raštų pardavinėjimo ir platinimo, o policija, kuriai apie tokį draudimą tučtuojau turi būti pranešta, privalo uoliai sekti, kad jo būtų tiksliai laikomasi, o nusizengusius nurodyti įstaigai, kad jie būtų nubausti pagal įstatymą. Lygiai taip pat komercinių ir visuomeninių bibliotekų vadovai bei savi incai turi visiškai susilaikyti nuo tokių uždraustų knygų platinimo, o jei jie veiks priešingai ir kaip knyginkai bei vadinamieji knygų išnešiotojai sąmoningai skleis uždraustus kūrinius, jie gali būti baudžiami kalėjimu atitinkamai nuo 8 dienų iki 6 savaičių.

Tuo Mes kiekvienam įsakome, o ypač Mūsų žemių knyginkams ir spaustuvininkams kuo tiksliausiai laikytis šio įsako turinio; įsakmiai ir griežtai pavedame visoms Mūsų žemių juridinėms kolegijoms bei kitokiems teismams, o ypač Officio fisci (lot.

valstybės išdas — aut.) pareigingai sekti, kad jo būtų laikomasi tiksliai ir be pažeidimų. Nusizengiančius be jokio atleidimo bausti šiame įsake nustatytomis bausmėmis, neatsižvelgiant į asmens svarbą.

Patvirtinta Mūsų karališkuoju parašu ir antspaudu.

Berlynas, 1788 m. gruodžio 19 d.
Frydrichas Vilhelmas.